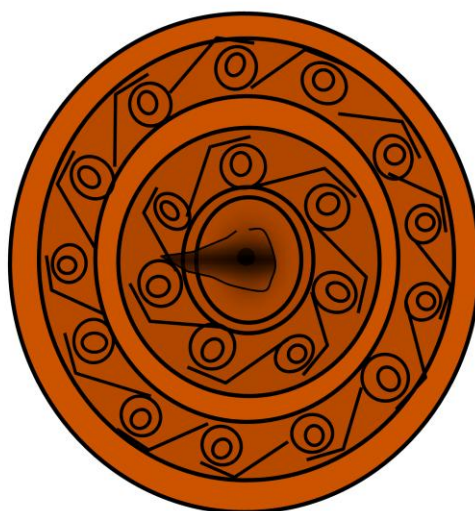

ÅRSRAPPORT 2011

SOLA
HISTORIELAG

1447

Sola Historielag 2011: 17.mai

Sola Historielag 2011: møter og aktiviteter

September møtet om evakueringen i 1940

Medlemsmøte om evakueringen

Renate Serigsrtad om opplevelsene i Tyskland under krigen

Medlemsmøte om evakueringen

Bjørn Brakestad på julemøtet

Trekning av premier

Fra julemøtet 2011

Julebasaren og Brit Hansen

ÅRSMØTE 2011

SAKSLISTE

1. Valg av møteleder og referent
2. Godkjenning av årsmelding 2011.
3. Godkjenning av regnskap 2011.
4. Framlegg fra styret/innkomne forslag.:

- Fastsetting av årskontingent for 2011.

5. Valg:

3 medlemmer av styret:

a)	leder	Tor Erik Hansen	på valg for 2 år
b)	sekretær	Brit Hansen	på valg for 2 år
c)	kasserer	Frøydis Krokedal	på valg for 2 år

1 medlem av valgkomitten

d)	Reidar Melgård	på valg for 2 år

Årsmelding

2011

ÅRSMELDING 2011 - SOLA HISTORIELAG

Styret har bestått av:

Leder:	Tor Erik Hansen
Kasserer:	Frøydis Krokedal
Sekretær:	Brit H. Hansen
Styremedlem:	Kåre Myklebust
Styremedlem:	Rolf Soma
Styremedlem:	Sverre B. Sunde
Styremedlem:	Tormod Lauvvik

Revisor:	John Djup
----------	-----------

Valgkommitte:	Reidar Melgård Aud Hauge Lars Harvaland
---------------	---

ÅRSMØTET. Årsmøtet ble avholdt 17.02.09 på Sola Sjukeheim og årsmeldingen viste at aktiviteten og økonomien er god i laget. På valg var styremedlemme Kåre Myklebust, Rolf Soma og Gustav B. Sola. De to første ble gjenvalgt, mens Sverre B. Sunde erstatter Gustav B. Sola. I tillegg var medlemmene i valgkomiteen Aud Hauhege og Lars harveland på valg. Begge tok gjenvalg.

Årsmøtet vedtok å øke kontingenten på grunn av økt u\innbetaling til Rogaland Historie og Ættesogelag og Landslaget for Lokalhistorie, samt økte porto utgifter.

STYREMØTER. Det er blitt avholdt 8 styremøter i perioden som har behandlet ca. 70 saker.

MEDLEMSMØTER. Det er avholdt 7 medlemsmøter og fremmøte har vært godt med god atmosfære. Det har vært en rekke gode kåsører og en rekke temaer har vært berørt som listen viser. (Se et mer utførlig vedlegg):

Feb. 17:	"Evakueringen i 1940- Hvordan opplevde de som var unger den gang det?"-Møteleder Birger Lindanger, med innslag fra mange
Mar. 17:	Oddbjørn Reime Jordbrukets historie i Sola"
Sep. 22:	Renate Joerdens Serigstad - " Min oppvekst i Hitler-Tyskland og møte med etterkrigs Norge"
Okt. 20:	Bernt Øvregaard og Kristian L. Byberg- " Sandflukt og marehalmplanting på Jærkysten"
Nov. 17:	Ståle Olsen - " Til Jæderen for å trille tåke"
	Historien om Opstad tvangsarbeidshus
Des. 10:	Bjørn Brakestad - " Julemøte".
Jan. 11:	Jostein Berglyd- " Jærbuer i krigsdrama".

ØKONOMI: Laget har som før en meget god økonomi. Pr. 31. desember 2011 hadde laget på høyrentekonto kr. 55368,- og på driftskonto kr. 37 950,-. Driften gikk med et overskudd på kr.37035,- . Hovedårsaken tll dette er gave fra SR-banks kulturfond hvor vi fikk en gave på kr. 25 000,- for god innsats i lokalsamfunnet. Ellers treffer vi bedre med matbudsjettet på møtet, samt utvidet bruk av Internet til møteinnkallelse og utsendelse av årskontigent. Vi fikk også i år første premie i 17.mai toget.

HISTORISK TUR TIL ØLBERG:

Turen startet ved parkeringen ovenfor Vigdelstranden. Videre gikk turen utover mot Ølbergneset. Historiske navn og historier ble fortalt. Typiske stedsnaavn var: Pigghedlå, Revhodl, Runehodl, Nøvikå, Øksnapynten osv. Turen fortsatte så til Ølberghavn og på veien passerte vi Sjøavika hvor det ble tatt opp skjellsand. Nærmere havna ligger det tarestø og historien om tarebrnning ble fortalt. Rolf fortalte så om historien om Ølbergg havn. Før vi returnerte til Vigdel gikk vi oppover for å finne to helleristninger. Det var vanskelig, men til slutt klarte vi det.

17. MAI TOGET. Også i år var vi representert i 17. mai toget. Denne gangen hadde vi laget et innslag om "fiskarbonden". Langs kysten vår drev bøndene både med jordbruk og fiske for å endene til å møtes. Vi illustrerte dette med forskjellig redskap og fangst. Også i år kjørte Trygve Stangeland først. For dette vant vi første pris nok en gang. Rolf Sola var som vanlig ansvarlig for dette, men fikk også hjelp av Brit Hansen og Kåre Myklebust.

NY BYGDEBOK. Arbeidet med bygdehistorien fra 1930 til 1965 fortsatte også i 2011. Aktiviteten i denne perioden var å lese korrektur av manuskriptet. Dert mest aktive var Brit Hansen. Ådne Mæland og Atle Skarstein.

KULTURMINNEVERNPLANEN: Tor Erik Hansen og Atle Skarstein er aktivt med som representanter for historielaget i Kulturminnevernutvalget i begynnelsen av året. Men så bestemte politikerne seg for legge ned utvalget fordi det var to politikere med i utvalget. Tor Erik har nå tatt et privat initiativ for å fortsette med utvalget uten politikere.

TAREBRENNINGSHELLE: Styret i historielaget har ved å stikke jernpinner i bakken like bak Rosenberghuset på Ølberg prøvd å finne en hell som i sin tid ble brukt til tarebrenning, men uten hell.

BRANN HYDRANT I ØLBERGSKOGEN: Rolf og Kåre har reparert og malt opp brannhydranten ved parkeringen i Ølbergskogen. Den markerer Grina vann verk som tyskerne bygget.

KONKLUSJON. Sola Historielag har også i 2011 hatt et meget aktivt år og nok en gang markert seg i kommunen.

For styret i Sola Historielag

Tor Erik Hansen
leder

Innkomne forslag

Ingen forslag

Årsregnskap 2011

Samandrag av rekneskapet for Sola Historielag 2011

	<u>Inntekter 2011</u>	<u>Inntekter 2010</u>		<u>Utgifter 2011</u>	<u>Utgifter 2010</u>
Medlemskontigent	19750	15400	Matkjøp	5418,50	8852
Norske Shell støtte	0	5000	Porto,	3600	4250
SR bank støtte	25000	0	Trykksaker	487	244
Matsalg	5766,20	4894	Kurs	0	350
Renter	504	318	Mikrofon	0	4200
MVA-refusjon	1031	1810	Gave til foredragsholder	1177	1080
17.mai premie	1000	1000	Landslaget for lokalhistorie	1010	1010
Utlodning julemøte	3900	2700	Rep.Merkemaskin	0	2000
			Notestativ	345	0
			Rogaland Historie-og Ættesogelag (Sydvesten)	6180	5940
			Årsmøtet RHÆ	1048	815
			Diverse	437	249,50
			Avgift Brønnøysund	135	135
			Gebyr	42	58
			Overskudd	37035,70	1938,50
			Sum	56951,20	31122
				56951,20	31122

Laget har og en myntsamling gitt av Gustav Rege.
Historielaget har og fått kulturprisen "SØK" av Sola Kommune.

Status 01.01.11

Brukskonto 1327,16
Høgretekonto 55368,-
Kapitalendring/oversdudd 37035,70

Status 01.01.12

Brukskonto 37950,86
Høgretekonto 55780,-
Sum 93730,86

Sola 20.01.12

Frøydis Krokedal
Frøydis Krokedal
Kasser

John Djup
John Djup
revisor

Vedlegg

Møte referat

2011

Møte nr. 1

Tid: Torsdag 17.februar kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

"Evakueringen i 1940- Hvordan opplevde de som var unger den gang det?"

Disse ungene på Stangeland fikk oppleve krigen på nært hold. Fra venstre Helga Frafjord, Sverre, Solveig, Anna, Kristine og Gustav Øvstebø og Karl Sola.

Evakueringen fra Sola var helt unik og faktisk svært ukjent for andre deler av Norge. I løpet av to dager ble $\frac{3}{4}$ av folk og fe i Sola tvunget til å flytte, eller evakuere. Brittene hadde angrepet Sola og tyskerne tok en beslutning om at alle som bodde nær flyplassen skulle evakueres.

Men hvordan erfarte Solabarna dette? Hvordan fikk de beskjed? Hva gjorde de så?

Hvordan var turen? Hvordan bodde de? Var det uvennskap eller vennskap?

På møtet fikk de fortelle om det de som opplevde dette. **Birger Lindanger** lede tmøtet og stillte spørsmålene.

Folk ble oppfordret til å ta med ting, passérkort og lignende eller andre som er minner fra denne tiden.

Referat møte nr. 1

Til stede: 35

Birger Lindanger fikk så ordet for å lede møtet om evakueringen i 1940. Denne gangen handlet det om hvordan de opplevde det de som var barn den gang. Han startet med å fortelle at dette med krigen engasjerte mange lag som f.eks. på Kvitsøy hvor 60 personer hadde møtt opp på et møte. Noe som er ganske stor del av befolkningen der.

Birger selv er født etter krigen, men moren som var bodde på Ræge opplevde krigen og evakueringen og har fortalt det videre til ham. 9.april 1940 var hun på veg til skolen da

angrepet begynte. Hun ble selvsagt redd og gjemte seg bak et steingjerde. Etter litt klarte hun å komme seg hjem. Hun fortalte også om de gule ballene som kom ned fra flyene. Forløperen til beslutningen om evakueringen var angrepet på Sola av den engelske krysseren HMS Suffolk, 17.april. Skipet lå sammen med flere støtteskip utenfor Tjørholmene og skjøt mot flyplassen. Det førte til at den første sivile ble drept. Det var 72-år gamle enkefru Amalie Benneter som hadde nektet å flytte. Hun bodde i et hus i hagen ved Ruinkyrkja og fikk en splint i kinnet. Hun døde senere på sykehuset.

Spørsmålene Birger tok for seg var: Hvem bestemte evakueringen? Hvorfor? Og hvor skulle folk dra?

Sola skiller seg ut fra resten av landet. 3000 av innbyggerne i Sola på totalt 4000 ble tvangsevakuert. Krossen ble tømt og prest, lensmann og meieri ble sendt vekk eller stengt. Den 9.april var det tung bombing på og rundt flyplassen.

Gjennom hele krigen skilte stedet seg fra resten av landet. Ved krigens slutt var det 6000 tyskere og annet fremmedfolk i og rundt flyplassen pluss 1000 russerfanger. Verdier som i dag tilsvarer 10 milliarder kroner var lagt igjen i oppgradering av flyplassen og militæranlegg rundt.

Evakuerings beskjeden fikk folk av politi, av lensmann Mæhle eller da de var innom krambua. Det var kun gårdene Dysjaland og Byberg i sør, samt Sørnes og Grannes i øst og gården nord for Risavika (Lille Risa og nordover) som slapp å evakuere.

De som fikk beskjeden om evakuering fikk kun ta med seg så mye de kunne frakte på lastebil, hestekjerre eller bære selv. Derfor var det alt for mye som måtte stå igjen. Hest, kyr og griser måtte taes med. Hønsa derimot måtte bli igjen. Mye av innventar o.l. som de ikke fikk med seg var da de kom tilbake enten stjålet eller ramponert. Det ble etterhvert opprettet et eget "Sola Politikammer" for å prøve å unngå at dette skjedde.

Selve beslutningen om evakuering ble tatt av tyskerne torsdag 18.april og gitt videre til Rogaland Politikammer. Beskjeden til folka kom fredag 19.april og de fikk beskjed om at de måtte være ute før kvelden var omme dagen etter den 20.april.

Noen, særlig de som bodde nær flyplassen hadde evakuert før meldingen kom. Noen reiste allerede 9.april eller dagene etter. Hovedevakueringen var 19.april.

Birger oppfordret så salen til å fortelle sin historie med spørsmålet: Husker dere når tyskerne kom?

Gunnar Øvstebø (82 år) reiste seg først. Familien hans bodde på Stangeland, rett ovenfor flyplassen og ble evakuert allerede 9. april ca. kl 10-10:30. De hadde allerede før angrepet hørt de voksne snakke om krigen og angrepet på Polen i 1939. På Sola var det aktivitet allerede 3.april, da et tysk fly eskortert av 2 norske marinefly kom innover flyplassen. Det forsvant over Skadbergåsen og så ut som det skulle lande på andre siden. Gunnar og en kamerat syklet etter det og så at flyet hadde buklandet ved Moseid gård. De fire i besetningen hadde visst så satt fyr på flyet.

Den 9.april var Gunnar på vei til skolen, som den gang lå midt ut på dagens flyplass område. Han bodde på gården til høyre rett ovenfor dagens Stangeland skole. Han skulle som vanlig ta korteste veg rett ned til skolen. Men før han kom så langt kom det 6 Messerschmidt i lav høyde over flyplassen og han sprang inn i huset igjen. Faren og onkelen ble enige om å evakuere kvinnene og barna. Det kom flere fly, bombefly og transportfly. Sola var første flyplass som noen gang er blitt angrepet av fallskjerm tropper. De fikk fatt i en lastebil med karmer som Johan Lea eide. De lastet opp dyner, sengetøy og klær og la på vei til Øvstebø i Hunnedalen hvor bestefaren kom fra. Det ble stopp i Oltedal ca. ½ time p.g.a. flyalarmen gikk. Det var mange biler på veien, de så bl.a. en norsk tropp. Det stod Bombevingen Sola på noen av soldatene. De samme soldatene var en del av styrkene som kjempet mot tyskerne i Dirdal til de måtte kapitulere 23. april.

Gunnar og familien ble i Bjerkreim i noen uker. Senere flyttet de i en leilighet på Stangeland på Sandnes. De fikk lov til å komme tilbake å dyrke jorda. Gunnar var såpass stor, 11 år, at han fikk være med faren. En helt spesiell episode skjedde 12.oktober 1940, da de var hjemme for å ta opp poteter. Trygve Grøttaland var også med og han klagde over at ingenting skjedde. Han ville ha litt mer action som f.eks. at fly kunne dette ned. Rett etter at han sa dette kom det 2 fly over husene og et av dem fusket i motoren. Plutselig gikk flyet rett i bakken ikke langt fra dem. De slengte seg bak et steingjerde mens flydeler fløy rundt. Deler av en flymotor stoppet ikke langt fra dem på andre siden av steingjerdet. Det smakte olje av brødet som var laget av korn fra dette jordet i lang tid etterpå sies det. Kristian Rege sa at de dyrket dette jordstykke nå og at de fremdeles finner glassbiter og metaldeler når de pløyer.

Den andre som fortalte sin historie var Ellen Johanne Tjessem Fjælberg. Faren var meiereibestyrer så de bodde mitt i Krossen. Hun var 8 år i 1940 og hadde selvsagt hørt skytingen. Men det hun hadde reagert mest på var at de ikke fikk gå ut. Det hadde aldri skjedd før. Etter noen timer etter første angrepet 9.april bestemte faren seg for å flytte ut. De var heldige som hadde bil og den fylte de opp med sengetøy og personlige ting. De kjørte til noen slektninger på Figgjo. Da de passerte Stangeland så de alle flyene på flyplassen. De reiste etterhvert videre til kjenninger på Bjerkreim Ysteri. Etter en stund flyttet de til ei hytte ved Hafrsfjord på Madlasiden ikke langt fra skytebanen. Det var flere Solafolk som hadde slått seg ned der under krigen. Hun synes de hadde det godt der selv om at det var primitivt med utedo o.l. Ved flyalarm måtte de ned i kjelleren, men der var det kasser med epler, så ungene synes ikke det var kjedelig å måtte gå ned der. Hun gikk på skole annen hver dag på Madla. Ikke før desember 1945 flyttet de tilbake til Sola. Opplevelsene hun hadde med tyskerne var positive, blant annet 7. eller 8. mai så var det 2 tyskere som ropte glad til dem at nå var det endelig over.

Øystein Nylund fortalte om sine opplevelser. Det han husket best var at nabogården 9.april ble bombet og at hønsa kom nesten ferdig ”ribba” ned. Moren ble redd og ville vekk med en gang. De dro først opp til Sandanger på Skadberg og videre til noe slekt på Sandnes. Faren var i et ærend i krossen med lastebilen og ble der kapret av tyskere. Med pistol mot hodet måtte han kjøre to turer til Stavanger. På andre turen var det ei jente som vinket til tyskeren. Han kommanderte da stopp og gikk ut til jenta. Da kjørte faren fra tyskeren. Etter noen omturer kom han til Sandnes og hentet resten av familien. De reiste videre til Hana. Der hadde de det greit. Gården hadde et par kyr så de fikk melk i gjennom krigen.

Erik L. Sande bodde i krossen. Han viste et bilde fra gården på Sande slik den var i 1940. Både faren og onkelen var på sanatorium, så gården ble drevet av moren som hadde med seg tre drenger til driften. De hadde 28 melkekyr som var ganske mange den gang. En av drengene hadde hørt flydur så de gjemte seg i hovedkjelleren og var der da de første flyene kom. Som en sidekommentar sa Erik L. at drengene stjal en av fallskjermene og gjemte den i høyet. De kunne jo bruke den til brudekjole senere. Erik og familien ble evakert til Folkvord med Halvdan Rommetveits lastebil. Men rett før de hadde ankommet dit hadde en bombe falt ned på gården. Den var udetonert så tre brødre prøvde å fjerne den. Men da eksploderte den og alle tre omkom. Da Erik L. og familien ankom, drev de å samlet restene etter dem.

De som hadde fortalt sin historie nå hadde alle flyttet før den store tvangsevakueringen så Birger ville nå gjerne ha fram de som hadde vært med på den.

Kåre Myklebust bodde på Ølberg den gang. Han husket flyangrepene med røykdotter og smell. De evakuerte via Hellestø, men 3 av 5 søsken ble igjen. To av disse hadde allerede flyttet ut. De overnattet i Aareskjold sitt fjøs ved Harvalandsvannet. De opplevde å se at et fly datt ned i Harvalandsvannet og en flyger omkom. De gikk videre dagen etter. Da de

kom til Holarhaien møtte de "Åsgårdsreia" med folk og fe på vandring sørover. Kåre og familien var et par år på Braut og Kåre gikk på skole på Storhaug på Klepp. I 1942 flyttet de til Engelsvoll ved Klepp stasjon. De var der til 1947 for faren hadde arbeid der. Kåre fullførte skolen på Klepp. Huset på Ølberg ble ikke brukt av tyskerne, men av andre sivile norske. Kåre husket ikke hvordan de ble varslet, men regnet med at de fikk beskjeden fra noen som hadde telefon.

Rolf Soma bodde lenger oppe på Ølberg. Huset ble tidlig inntatt av tyskerne fordi de hadde innlagt vann. Det var ikke så vanlig den gang. Tyskerne laget administrasjons stasjon og telefonsentral i huset. Familien evakuerte til Dysjaland til noe slekt, men faren fikk komme hjem å gjøre vårvinna. I 1942 fikk de flytte hjem i et hus faren hadde kjøpt av Sandnes Trelast og satt på hjemmegården.

Björg Haga Refnes bodde på Håland skole for faren var lærer. De evakuerte til Egersund med tog fra Sandnes og måtte gå til fots ca. ei mil til Omdal. Hun var 9 år den gang.

Kristian Rege var bare 4 ½ år ved krigens begynnelse, men han husker allikevel flyangrepene. De var i et skogholt og gjemte seg bak et steingjerde. Dagen etter måtte de vekk. De hadde lastebil og reiste først til Malheim og var der ca. ei uke. Seinere flyttet de til Byberg.

Etter spørsmål fra Birger om hvordan de ble mottatt der de kom, mente Sven Hellestø at de fleste nok ble godt mottatt.

Erik L. Sande mente at det som satt mest i dem var det å flytte hjem igjen. Krigen ble da ikke viktig for de som var barn. Tyskerdropsen smakte også godt.

Lars Ølberg bodde på øverste toppen på Ølberg. Han husker flyene og fallskjerm hopperne, men han og Rolf Soma var mer interessert i den nye traktoren til Rasmus Litlaland. Den hadde gummihjul. Lars og familien evakuerte til Nærland og turen utover var med lastebilen til "Thomas på hauen". Lars satt sammen med fire søsken på lasteplanet, to av søsknene var veldig små. De måtte bo i et stabbur på Nærland, mens moren og de to små fikk bo inne. De var litt "fine på det" der på Nærland. De fikk ikke gå inne eller på plenen med sko. De var der til september-oktober før de fikk flytte hjem. De flyttet inn i et gammelt hus hos "Thomas på hauen". Hjemmehuset brukte tyskerne til sykestue. Ikke før i 1943 fikk de flytte tilbake. Lars fortalte om en episode da engelske fly angrep Sola. Han og faren hadde gått for å se på, de var jo liksom et stykke vekk fra flyplassen. Det var montert lyskastere på toppen på Ølberg, og da lysstrålen traff flyet svarte flyet ved å skyte på lyskasteren. Faren og Lars måtte kaste seg ned og faren la seg over ham for å beskytte ham.

Ine Sande, bodde på Risa som var litt i utkanten av området. Når det var flyalarm måtte de gjemme seg i en roekjeller. Det var opp til 13 mann i den. De var allikevel så nær at de måtte evakuere. De var hos Sverre Vatne på Jåsund i ca. 3 måneder før de fikk komme hjem igjen.

Ådne Mæland bodde utenfor området som måtte evakueres og hadde ingen sterke minner fra 1940. De hadde godt med mat under hele krigen. Han husker allikevel flokken med "flyktninger" på veien mot Madla og Randaberg.

Tormod Lauvvik bodde på Kolnes, altså nord for flyplassen. De reiste til bestfaren på Madla. Faren fikk derimot reise hjem å drive gården ganske raskt etterpå. På Kolnes var det lagt flere miner og en nabo ble drept av en. Selv opplevde han at en tysker ble drept av en mine. Han hadde mareritt av dette i lang tid etterpå.

Reidar Melgård bodde svært nær flyplassen og måtte vekk allerede 9.april. Selv om de bodde på nordsida krysset de over og evakuerte til Fjogstad. De reiste om Åsen og Forus. De var opp til 36 mennesker i huset på Fjogstad.

Møte nr. 2

Tid: Torsdag 17.mars kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

"Jordbrukets historie i Sola"

Før flyplassen ble bygget var 2/3 av all yrkesvirksomhet i Sola i jordbruket. Sola har alltid vært ei god jordbruksbygd og har stort sett gitt gode avlinger sammenlignet med andre bygder.

Lagets medlem **Oddbjørn Reime** har tatt på seg den litt utfordrende oppgaven å fortelle om jordbrukets historie i Sola. Faktisk finnes de første sporene av bruk av plog eller ard fra Sola. De er 4000 år gamle som viser at her var de tidlig ute.

Men vi var og er som resten av landet en del av den generelle utviklingen av jordbruket fra enkle maskiner til dagens meget avanserte maskiner. Hva framtiden vil bringe vil han også spekulere på

Referat møte nr. 2

Til stede: 35

Oddbjørn Reime fortalte om jordbrukets historie i Sola.

Oddbjørn Reime skulle fortelle om jordbrukets historie i Sola. Men først var det et kort ekstra ordinært årsmøte hvor Sverre B. Sunde ble enstemmig valgt til styremedlem for 2 år. Aud Hauge tok også gjenvalg som medlem av valgkomiteen.

Foredraget om jordbrukets historie var delt i to hvor leder tok den eldste delen. Han startet med istiden, da isen forsvant for 10 000 år siden og krøp innover land. Sola og Jærkysten var de delene av landet vårt som ble isfritt først. Dette medførte også at de første innbyggerne bosatte seg i denne delen av landet først.

Den eldste boplassen og dermed den eldste jærbuen er funnet på Sola, hele 8 500 år gammel. Funnet er gjort i skråningen opp mot Sola Ruinkyrkje. Den gang stod vannet 15-20 meter høyere enn i dag og hele sletta ved flyplassen og Kolnes-Tjora gårdene stod under vann. Solahøyden var da en øy. Men dette er ikke den eldste boplassen i Rogaland, det er på Galta. Årsaken til dette er en tsunami som slo over kysten på den tiden. Dette fant en ut da Ormen Lange feltet skulle bygges ut. Redskapene den gang var primitive. De var laget av tre, stein og flint. Da de bygget ny vei til flyplassen for noen år siden, fant arkeologene Norges eldste spor av bruk av ard (plog) på Sømme. De er beregnet til å være 4 500-5 000 år gamle.

Tiden som kom etter steinalderen er kalt bronsealderen, (1 800 – 500 f. Kr), da et nytt metall kom i bruk. Det er gjort mange flotte funn fra denne perioden i Sola. Men det metallet laget ingen forandring i jordbruket, da det var for mykt til å brukes som redskap.

Perioden etter dette var mye mer viktig, nemlig jernalderen (500 f.Kr til 900 e.Kr.). Da fant man ut hvordan en kunne lage jern. I begynnelsen utvant de dette av myrmalm. Dette førte til at de kunne smi skarpe redskaper som sigd, øks, hammer og plog. Dette revolusjonerte jordbruket og bøndene fikk mer ut av jorda. Dette førte igjen med seg at de slapp å reise rundt for å finne mat. De fikk fast bosetning og innmark- utmark ble dannet. Fra denne tidsepoken kommer ordene bonde (fra boende) og gård (fra gjerde). Det er mange spor av beboelse i Sola fra jernalderen. På slutten av jernalderen kom vikingtiden. Slaget i Hafrsfjord var viktig for bøndene. Harald Hårfagre tok etter slaget odelsretten fra bøndene. Men da Håkon den Gode kom til makten ga han odelen tilbake til bøndene mot at de stilte opp i leidangshæren og var vetevakter. Bøndene fikk nå mer makt og fikk være med på tinget å bestemme.

Jorda i Sola var god og jordbruket og antall bruk utviklet seg jevn fra begynnelsen av 1500-tallet til midt på 1600-tallet. Etter dette til 1800-tallet var antall bruk stabilt, men hvert bruk ble større og produserte mer. Fra en folktall analyse, (forskjell mellom utsæd og avling) lagets leder hadde gjort, vises det at i 1723 var de beste gårdene på flatområdene i kommunen (Tjora, Kolnes og Sola). På Kolnes og Tjora var folktallet 8-9. Dette gjenspeiler også hvor det var registrert flest innbyggere i den første folketellingen (Sjæleregister av 1758) i landet. I dag er folktallet 16 til 600 kg pr. dekar dvs et folttall på 37,5.

Oddbjørn tok over og startet med at før i tiden var driften på gården basert på selværnering. Det de dyrket gikk stort sett til eget forbruk. På 18-1900 tallet forandret dette seg og bøndene produserte for salg.

Oddbjørn fortsatte med bilde framvisning fra livet på gården. Det startet med folkene på gårdene som jo alltid var og er kjernen i gårdsdriften. Et bilde ble vist av torvhenting på Håland hvor det kom kommentar om at det alltid var spennende om vassbenken holdt. ”Sliskå” ble lemmen som de dro torv med kalt. Flere gamle bilder ble vist med såing og spredning av kunstgjødsel bak hest. Hesten ble erstattet av traktoren og senere av enda mer avanserte maskiner. Oddbjørn selv fortalte at han har 3.dje plass i hesteploying i en konkurranse.

Dyrking under plast var også en ny måte å sikre tidlig avling på. Abraham Hedland var en de første som begynte med det.

Bilder ble vist av hele familier i åkeren. Både under utsetting av poteter, gulrøtter, ved tynning, innhøsting og ikke minst opphenting av stein var ofte hele familien med. Hesten ble brukt lenge og det ble utviklet mange maskiner som hjalp med driften, som slåmaskin, høyriva, ”sjølbinneren” osv. Men hesingen måtte gjøres for hånd. Med traktoren kom også siloen noe som sammen med forhøsteren revolusjonerte landbruket. Da klarte de å høste inn opp til 25 mål på en dag. Det ble bygget større og større siloer. For å få gresset i siloen måtte de ha transportbånd, høykanon eller lignende. Noen bygde siloen slik at det kunne tippe gresset oppi.

For å unngå utøyt på plantene måtte det sprøytes. Før i tida var det ikke vanlig å ha verneutstyr. Oddbjørn hadde selv en episode hvor han smakte på et strå som var sprøytet, bare helt lett på leppene. Han spyttet og spyttet etterpå og begynte å føle seg uvel. Han sjekket opp informasjon om skadevirkningene. Der stod det at han ville få krampetrekninger i lårene etter ca. 4 timer og det fikk han. Han ble til slutt så dårlig at han besvimte. Han kontaktet lege som ble svært interessert i dette siden han aldri hadde vært borti lignende problem. Oddbjørn ble heldigvis fort god etterpå, men hadde oppdaget hvor farlig denne giften var.

Grøftegraving og nydyrking var også en del av arbeidet på gårdene. I begynnelsen ble dette gjort manuelt, mens det noe senere kom primitive gravemaskiner. Det er ikke få steiner

som er blitt fjernet med en steinbukk. Det var et slit, mens ”hevde” kjøring og spredning var noe skitt. For å være bonde så måtte en akseptere å bli sliten og skitten.

Det ble vist gamle flyfoto fra forskjellige gårder i Sola. Bildene ble ivrig kommentert om bl.a hvem som bodde her og der.

Solakrossen var viktig for bøndene. Her leverte de melken på meieriet og på Handelslaget fikk de kraftfor o.l. til driften. Her var smeden og mølla. Torgsalg var det i Sandnes og Stavanger. Andre igjen kjørte rundt i gatene i Stavanger og solgte varene sine.

Før flyplassen kom, i 1930 var 2/3 av alle yrkesaktive i Sola bønder. Kommunens drift var derfor svært avhengig av bøndene. Men det gikk ikke alltid godt for jordbruket i Sola. I 1920-30 årene ble det lagt ut veldig mange gårder på tvangsauksjon. I 1932 var den personlige gjeldsprosenten så høy som 51%. Dette forbedret seg fram mot 1940, da den var kommet ned i 40%. Etter krigen hadde den falt ned til 20%, kanskje på grunn av at det var ekstra arbeid å få og at det var lite å bruke pengene på.

Men krigen var ikke bare lett med restriksjoner og tyskere over alt. Familien var evakuert og bonden hadde i perioder begrenset adgang til egen jord. I tillegg ble hele 10 000 mål jordbruksjord innlemmet i flyplassen som følge av utvidelse. Noe ble levert tilbake etter krigen.

Oddbjørn hadde også funnet ut en del om jordbrukets framtid. Sammenligner en antall bruk i Norge i 1949 så er de 60 år etter redusert med 75%. Men i dag er brukene større og driver mer effektivt. Dette er også trenden i Sola. Selv om mer og mer av jorda i Sola blir utbygd med boliger, veier og industri så klarer bøndene ved å effektivisere driften, å produsere like mye som før.

Vi vil også i framtiden ha bønder i Sola, men de vil være færre en før.

Foredraget om jordbrukets historie var delt i to hvor leder tok den eldste delen. Han startet med istiden, da isen forsvant for 10 000 år siden og krøp innover land. Sola og Jærkysten var de delene av landet vårt som ble isfritt først. Dette medførte også at de første innbyggerne bosatte seg i denne delen av landet først.

Den eldste boplassen og dermed den eldste jærbyen er funnet på Sola, hele 8 500 år gammel. Funnet er gjort i skråningen opp mot Sola Ruinkyrkje. Den gang stod vannet 15-20 meter høyere enn i dag og hele sletta ved flyplassen og Kolnes-Tjora gårdene stod under vann. Solahøyden var da en øy. Men dette er ikke den eldste boplassen i Rogaland, det er på Galta. Årsaken til dette er en tsunami som slo over kysten på den tiden. Dette fant en ut da Ormen Lange feltet skulle bygges ut. Redskapene den gang var primitive. De var laget av tre, stein og flint. Da de bygget ny vei til flyplassen for noen år siden, fant arkeologene Norges eldste spor av bruk av ard (plog) på Sømme. De er beregnet til å være 4 500-5 000 år gamle.

Tiden som kom etter steinalderen er kalt bronsealderen, (1 800 – 500 f. Kr), da et nytt metall kom i bruk. Det er gjort mange flotte funn fra denne perioden i Sola. Men det metallet laget ingen forandring i jordbruket, da det var for mykt til å brukes som redskap.

Perioden etter dette var mye mer viktig, nemlig jernalderen (500 f.Kr til 900 e.Kr.). Da fant man ut hvordan en kunne lage jern. I begynnelsen utvant de dette av myrmalm. Dette førte til at de kunne smi skarpe redskaper som sigd, øks, hammer og plog. Dette revolusjonerte jordbruket og bøndene fikk mer ut av jorda. Dette førte igjen med seg at de slapp å reise rundt for å finne mat. De fikk fast bosetning og innmark- utmark ble dannet. Fra denne tidsepoken kommer ordene bonde (fra boende) og gård (fra gjerde). Det er mange spor av beboelse i Sola fra jernalderen. På slutten av jernalderen kom vikingtiden. Slaget i Hafrsfjord var viktig for bøndene. Harald Hårfagre tok etter slaget odelsretten fra bøndene. Men da Håkon den Gode kom til makten ga han odelen tilbake til bøndene mot at de stillte opp i leidangshæren og var vetevakter. Bøndene fikk nå mer makt og fikk være med på tinget å bestemme.

Jorda i Sola var god og jordbruket og antall bruk utviklet seg jevn fra begynnelsen av 1500-tallet til midt på 1600-tallet. Etter dette til 1800-tallet var antall bruk stabilt, men hvert bruk ble større og produserte mer. Fra en folktall analyse, (forskjell mellom utsæd og avling) lagets leder hadde gjort, vises det at i 1723 var de beste gårdene på flatområdene i kommunen (Tjora, Kolnes og Sola). På Kolnes og Tjora var folktallet 8-9. Dette gjenspeiler også hvor det var registrert flest innbyggere i den første folketellingen (Sjæleregister av 1758) i landet. I dag er folktallet 16 til 600 kg pr. dekar dvs et folttall på 37,5.

Oddbjørn tok over og startet med at før i tiden var driften på gården basert på selvvernering. Det de dyrket gikk stort sett til eget forbruk. På 18-1900 tallet forandret dette seg og bøndene produserte for salg.

Oddbjørn fortsatte med bilde framvisning fra livet på gården. Det startet med folkene på gårdene som jo alltid var og er kjernen i gårdsdriften. Et bilde ble vist av torvhenting på Håland hvor det kom kommentar om at det alltid var spennende om vassbenken holdt. "Sliskå" ble lemmen som de dro torv med kalt. Flere gamle bilder ble vist med såing og spredning av kunstgjødsel bak hest. Hesten ble erstattet av traktoren og senere av enda mer avanserte maskiner. Oddbjørn selv fortalte at han har 3.dje plass i hestepløying i en konkurranse.

Dyrking under plast var også en ny måte å sikre tidlig avling på. Abraham Hedland var en de første som begynte med det.

Bilder ble vist av hele familier i åkeren. Både under utsetting av poteter, gulrøtter, ved tynning, innhøsting og ikke minst opphenting av stein var ofte hele familien med. Hesten ble brukt lenge og det ble utviklet mange maskiner som hjalp med driften, som slåmaskin, høyriva, "sjølbinneren" osv. Men hesjingen måtte gjøres for hånd. Med traktoren kom også siloen noe som sammen med forhøsteren revolusjonerte landbruket. Da klarte de å høste inn opp til 25 mål på en dag. Det ble bygget større og større siloer. For å få gresset i siloen måtte de ha transportbånd, høykanon eller lignende. Noen bygde siloen slik at det kunne tippe gresset oppi.

For å unngå utøyt på plantene måtte det sprøytes. Før i tida var det ikke vanlig å ha verneutstyr. Oddbjørn hadde selv en episode hvor han smakte på et strå som var sprøytet, bare helt lett på leppene. Han spyttet og spyttet etterpå og begynte å føle seg uvel. Han sjekket opp informasjon om skadevirkningene. Der stod det at han ville få krampetrekninger i lårene etter ca. 4 timer og det fikk han. Han ble til slutt så dårlig at han besvimte. Han kontaktet lege som ble svært interessert i dette siden han aldri hadde vært borti lignende problem. Oddbjørn ble heldigvis fort god etterpå, men hadde oppdaget hvor farlig denne giften var.

Grøftegraving og nydyrking var også en del av arbeidet på gårdene. I begynnelsen ble dette gjort manuelt, mens det noe senere kom primitive gravemaskiner. Det er ikke få steiner som er blitt fjernet med en steinbukk. Det var et slit, mens "hevde" kjøring og spredning var noe skitt. For å være bonde så måtte en akseptere å bli sliten og skitten.

Det ble vist gamle flyfoto fra forskjellige gårder i Sola. Bildene ble ivrig kommentert om bl.a hvem som bodde her og der.

Solakrossen var viktig for bøndene. Her leverte de melken på meieriet og på Handelslaget fikk de kraftfor o.l. til driften. Her var smeden og mølla. Torgsalg var det i Sandnes og Stavanger. Andre igjen kjørte rundt i gatene i Stavanger og solgte varene sine.

Før flyplassen kom, i 1930 var 2/3 av alle yrkesaktive i Sola bønder. Kommunens drift var derfor svært avhengig av bøndene. Men det gikk ikke alltid godt for jordbruket i Sola. I 1920-30 årene ble det lagt ut veldig mange gårder på tvangsauksjon. I 1932 var den personlige gjeldsprosenten så høy som 51%. Dette forbedret seg fram mot 1940, da den var kommet ned i 40%. Etter krigen hadde den falt ned til 20%, kanskje på grunn av at det var ekstra arbeid å få og at det var lite å bruke pengene på.

Men krigen var ikke bare lett med restriksjoner og tyskere over alt. Familien var evakuert og bonden hadde i perioder begrenset adgang til egen jord. I tillegg ble hele 10 000 mål

jordbruksjord innlemmet i flyplassen som følge av utvidelse. Noe ble levert tilbake etter krigen.

Oddbjørn hadde også funnet ut en del om jordbrukets framtid. Sammenligner en antall bruk i Norge i 1949 så er de 60 år etter redusert med 75%. Men i dag er brukene større og driver mer effektivt. Dette er også trenden i Sola. Selv om mer og mer av jorda i Sola blir utbygd med boliger, veier og industri så klarer bøndene ved å effektivisere driften, å produsere like mye som før.

Vi vil også i framtiden ha bønder i Sola, men de vil være færre en før.

"Historisk tur til Ølberg"

Tid: Søndag 10.april

Sted: Parkeringen ved Videlstranden

Møte nr. 3

Tid: Torsdag 22.september kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

” Min oppvekst i Hitler-Tyskland og møte med etterkrigs Norge”

Renate Joerdens Serigstad vokste opp i Hitler-Tyskland. Det var en knalltøff tid for ungjenta som var 11 år da freden kom i 1945. Etter krigen møtte hun Johannes Serigstad som deltok i Tysklandsbrigaden. Siden 1954 har hun vært bosatt på Serigstad i Time.

Vi vil her høre en helt anderledes historie om krigen. Fra ei lita jenta som var på den andre siden. Hun opplevde også hvordan det var å være tysk i Norge i etterkrigstiden. Vi har alle en tendens til å dømme de andre selv om de var helt uskyldige.

REFERAT MØTE NR.3

Til stede: 47

Som en innledning til dagens foredragsholder så sa keder at egentlig burde vi ikke ha for mange møter om krigen. Men nå er det jo slik at mange av de som har egne opplevelser fra krigstiden er gamle og skrøpelige og vil falle fra etter hvert. Derfor vil laget nok ha flere slike foredrag i framtiden også. Ordet gikk så til Renate Joerens Serigstad som skulle fortelle om sin oppvekst i Hitler Tyskland, samt hvordan hun ble mottatt i Norge etter krigen.

Hun er født i Flensburg i Nord-Tyskland og var 11 år da freden kom i 1945. Hun ble gift med en staut kar fra Serigstad som var i militærtjenesten i Tysklandsbrigaden etter krigen. De fikk to barn og har nå 5 barnebarn. Fordi de bodde nær danskegrensen hadde Renate gått på dansk skole i 2 år og snakket derfor dansk. Det hjalp jo godt da hun møtte sin senere mann. Men det var ikke godt likt at hun hadde en utenlandsk kjæreste.

Krigen var en hard tid med mye nød og lite mat. Alle var redde for alle, for det var noen angivere blandt dem. Men de visste aldri hvem. Renate fortalte om Else, en klasse vennine som plutselig var borte fra skolen uten varsel. Læreren ba Renate om å ta en tur innom huset der hun bodde. Da hun kom dit ble døren åpnet på gløtt av huseieren, som bare svarte at venninen ikke var der lenger, uten å forklare mer. Hun var tydelig redd for noe. Renate

så aldri Else igjen og det mest sannsynlige var at hun og familien blitt oppsøkt på natten og deportert fordi de var jøder. En annen historie om angiveri var da de ga epler til noen utarma russiske soldater. En nabokone så dette og truet med anmeldelse.

Det var dagligdags med flyalarm, faktisk flere ganger til dagen og de måtte flykte ned i kjelleren. Moren var gravid med lillesøsteren til Renate og det var strevsomt å komme seg ned trappene til kjelleren. Renate har opphold mange timer i bomberom i sin ungdom.

Faren var hjemme i begynnelsen av krigen, men så fikk han plutselig beskjed om at han skulle i fronten. Han fikk kun 3 dagers varsel. De visste lite om hvordan det gikk med ham. Brev moren sendte kom i retur og de trodde han var død. Faren hadde blitt sendt til fronten med tog, men de kupé- vognene de hadde i begynnelsen ble fort byttet ut med ku-vogner. Til slutt måtte de marsjere mange mil.

Hjemme visste de generelt lite om hva som skjedde på fronten eller ellers om krigen, fordi alle opplysningene var propaganda fra nazistene. Tilbakeslag som f.eks. på østfronten, fikk de ikke vite om.

Men så dukket faren plutselig opp på perm. Han var veldig sliten og hadde ikke lyst å reise tilbake. Han sa ikke mye om hvordan det var ved fronten og ofte tok han til tårene når de spurte om det. Han hadde nesten vært i Moskva, fikk vi vite senere.

Renate og familien hadde lite mat og ved. Vinteren 1942-43 var ekstrem kald og i klasserommet frøys det på innsiden av vinduene. Læreren sa at de måtte springe rundt for å holde varmen. Klær hadde de lite av, men mødrene var svært oppfinnsomme og tok det de fant og sydde om. Skolen fungerte noen lunde gjennom krigen, men de de måtte ut av klasserommet på slutten av krigen da det trengtes til å pleie hjemkomne sårede fra fronten. Elevene måtte ofte synge for de krigsskadede. Renate synes dette var hardt, da det var mange som manglet armer eller bein.

Nøysomme var de også i matveien. Da bonden hadde høsten poteter eller korn, gikk de nøye over jordene for å samle inn mulig rester. Renate synes vassgraut smakte godt, særlig når hun ikke hadde spist på lenge. Det verste var allikevel at de ikke hadde salt i over et halvt år.

Faren dimmiterte etter hvert, da han hadde fått en sykdom som gjorde at beina hovnet opp. Han hadde også fått turbekulose og var faktisk i 10 år i rekonvalesens. Men han ble frisk og levde til han var nesten 85 år gammel. Men for familien til Renate det var ikke lettere med å ha faren hjemme. Han var syk og de fikk lite støtte, da han ikke var krigs-skadd. Heldigvis hadde de slekt i Danmark som ga dem litt hjelp i første tiden etter at freden kom.

Renate fikk spørsmål om hvordan hun opplevde det da freden kom. Hun svarte at det hun husket best var at engelskmennene tygget tyggegummi som drøvtyggende kyr.

Renates første inntrykk av Norge var da hun skulle besøke sin kjæreste på Serigstad. Hun kan ikke glemme det flotte synet da hun kom med båt til Kristiansand. Den vakre naturen, de vakre fjellene, et eventyrland. Hun hadde aldri sett fjell før, for i Flensburg er det helt flatt.

Men det var ikke helt lett på Serigstad. Svigermoren ville ikke snakke med henne i begynnelsen av første besøket. Senere etter at de var gift var det også noen som markerte at hun var tysk. En gang hun skulle ta bussen, kjørte bussjåføren bare rett forbi fordi han visste om dette. Men på grunn av at hun var så utadvent fikk hun fort mange venner og hun kom ut av den vanskelige tiden ganske fort. Men hun ble veldig lei seg noen år senere da noen hadde tegnet hakekors på barnas skolebøker. Hun lærte seg norsk fort fordi hun var så pratsom.

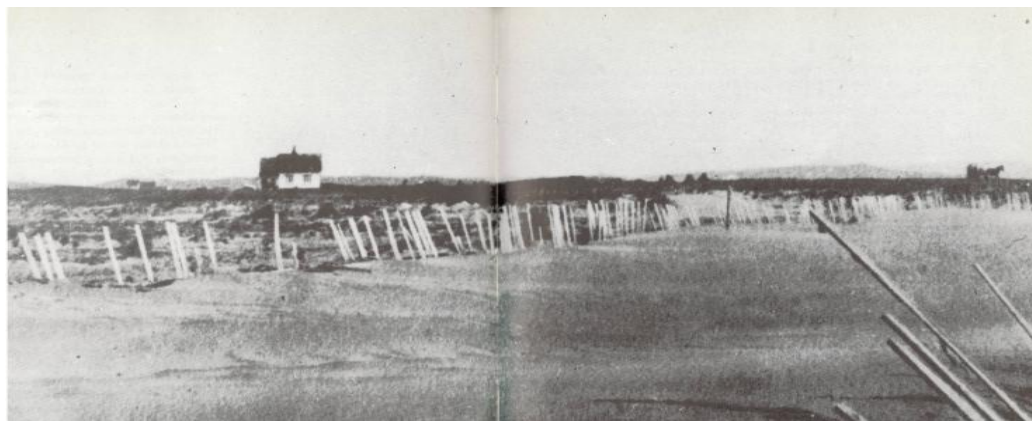
Mange av de nye inntrykkene fra første tiden sitter igjen den dag i dag, særlig maten. Tørr-fisk, fiskeboller, komle og salt-kjøtt var helt ny mat for henne. Hun mintes også bakst, bakstekona og lefser. Ellers så var utedoen med dobbelseter en ny opplevelse. Da austavinden stod på var det umulig å få dopapiret ned i doen. De fikk seg etterhvert en gammel lastebil og kom seg rundt og Renate fikk sett mer av det landet hun syntes var så flott. Hun kunne ikke la være å skrøye om landet vårt.

Møte nr. 4

Tid: Torsdag 20.oktober, kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

” Sandflukt og marehalmplanting på Jærkysten”

Bildet er fra Orre, hvor en prøver å stanse sandflukten med gjerder.

Jæren og jærkysten har ikke alltid sett slik ut som den er i dag. Opp gjennom tidene har flyvesand medført sandflukt. Særlig i perioden 1850-70 var dette en stor plage, som i sammen med økt jordbruk og ferdsel på jordene gjorde stor slitasje. Det var faktisk ørkenlignende tilstander for jordbruket. Fra 1870 tallet og utover, ble det med stats-støtte plantet marehalm og furuskog langs hele jærkysten. På Sola og Rægestranden ble det i perioden 1899 til 1906 plantet på hele 1 227 mål. På Byberg ble det også plantet marehalm, men ikke trær. Foredragsholdere denne gangen er Bernt Øvregaard fra Klepp Historielag og Kristian L. Byberg, Sola Historielag.

REFERAT MØTE NR.4

Til stede: 37

Leder åpnet møtet som handlet om marehalmplanting og sandflukt på Jæren. Da dette hendte for en del år siden var det ikke bilder å vise. Det var to foredragsholdere Bernt Øvregaard og Kristian L. Byberg.

Bernt var først ut. Han startet med å si at han selv hadde erfart dette med sandplager. Kona var fra Orre og de drev hjemmegården der en stund. Gården lå helt med sjøen.

Bernt hadde filosofert om hvordan sanddyner blir til. En benk han hadde oppservert bare forsvant, begravet i sand. Sanden beveget seg hele tiden og laget nye dyner. Jæren hadde vært plaget av sandflukt gjennom flere hundre år. Ofte var det lange perioder med nordvestlig vind som blåste sanden innover jordene og som gjorde det umulig å dyrke noe. I 1745 beskrev Amtmann de Fine slik: Herom siges »Sandflugt eller Flyvesand findes paa Søsiden paa det slette og til Havet vendene Jæderland, hvor Havet slaar overflødig paa Vollen»; især er Gaarden Reve ganske undergaaet deraf og findes paa det Stæd nu ikkun 2de HusmandPladser. Ellers tager disse efterfølgende Gaarder deraf saasom: Byberg, Sele, Bore, Hodne, Orre, Wiig, Scheije, Nærland, Friestad, Qvassem. Qvalbeen og Ogne. Anstalt til at dæmpe har ingen formaaet anderledes, end at paa nogle Steder er oppbygget Sten-Gjerder i Formening at dæmpe den, men har været forgjæves. Desuden findes og adskillige Gaarder, som tager stor Skade af den saakaldte Flo- og Landhavre.

Gården Reve ble da liggende øde i flere år helt fram til 1790.

Sandflukten var verst i periodene som i dag benevnes som, ”den lille istid”. Dette var korte perioder med veldig lav gjennomsnittstemperatur. Periodene det er snakk om er rundt 1660, rundt 1770 og rundt 1850. Allerede etter perioden etter 1770 vedtok den danske stat (1792) mottiltak mot sandflukt. I 1795 ble det lovgivning om lovbelagt bekjempelse av sandflukt over hele landet. En del av dette fikk motstand, da flere mente at dette var ”Guds verk”, en slags straff som de bare måtte akseptere.

Her hjemme ble ingenting gjort, så da den kalde perioden på rundt 1850 slo til, ble det en stor sand plage langs Jærkysten. Samtidig med at det var lange perioder med nordvestlig vind så førte dette at sanden beveget seg langt innover land. Bøndene prøvde desperat å holde sanden vekke, men hverken steingjerder eller andre gjerder hjalp noe. En mann sa at han var født med sand i munnen. Men det var ikke bare naturen som hadde skylden, sterk beiting og uvøren ferdsel på kryss og tvers førte til økt erosjon. Frustrasjonen var stor fordi det fantes ingen kunnskap om dette her i landet. Det var gården Nærland som var særlig plaget og dette skulle føre til at ting begynte å skje.

På en reise til Jylland i 1869 hadde den senere lensmann M.A.Grude observert at det var planter som trivdes i sanddyner og hindret sandflukt. Da han kom tilbake nevnte han dette for Amtsagronom G.E.Stangeland og til sin venn Martin Edland medeier på gården Nærland om dette. Amtmannen sendte saken til forstmesteren som sendte den videre til M.A. Grude som var skogplanter med ordre om å gjøre et eller annet. Men han visste ikke hva han skulle gjøre, bestemte seg for å reise til gården Nærland. Her ankom han 30.aug. 1870 og et sørgelig syn møtte ham. Det var tykke lag med sand og sanden strakte seg lang innover land og ødela dyrket mark. Den dagen de var der var en typisk flygesanddag. Støvlene ble fylt med sand og sanden trengte seg gjennom klærne og like inn til kroppen. Lommene ble fylt og sanden trengte seg inn i ører, nese, munn og øyne. Sanden trengte seg inn i husene, inn i alle værelsene. Til og med i en lukket eske som var oppe i en lukket kiste som stod i det lukkede spiskammeret var det sand i. På Nærland var over 800 mål dekket av sand.

M.A. Grude hadde ingen kunnskap om hva han skulle gjøre og hadde heller ikke annen ekspertise i landet han kunne henvende seg til. Han laget en midlertidig arbeidsplan og kalte inn bøndene på Nærland. Han innkalte til møte på kvelden og de møtte mannsterke opp.

Han inngikk en ganske streng kontrakt med dem som innebar at alle i en 5 års periode måtte gjøre en innsats for å stoppe sandflukten. De fikk også beskjed om at beiting i fellesmarken på innsiden av sanddynene var forbudt. Kjøring over sandslettene utenom anviste veier var også forbudt. Grude lovte til gjengjeld at han skulle søke om offentlig støtte til arbeidet. Dette gjorde han 15.september 1870 og like etter ble hele søknaden innvilget.

Allerede i november var Grude tilbake og satte i gang arbeidet med masse folk og hest og kjerre. De startet med å glatte ”randkantene” på sanddynene som fikk sanden til å fyke. Opp på sanden la de ”tangle-tare”. De fant noen ”tuslete” marehalm planter som ble starten på en massiv marehalm planting. Senere fant de flere planter bl.a på Ognå og så importerte de frø fra Danmark. Den første vinteren var de heldige med været for det var lite vind.

Plantene satte rot og spredde seg. Etter 5 år hadde de sandflukten under kontroll på Nærland. Samme metode ble brukt på andre steder med en 5 års kontrakt med mareplanting, planering og taredekning. Og det virket. Men marehalmen var ikke nok, det fant de ut tidlig. Så på noen plasser, men ikke over alt ble det plantet busk furu.

På Reve hadde de etter noen år glemt hvor viktig det med å unngå sandflukt egentlig var. For da Orrevannet ble senket i 1914 kom det fram nye sanddyner som begynte å fyke og nye tiltak måtte settes i gang.

Marehalmen er merkelig plante som liker seg best i løs sand. Den løse sanden er nesten en livsbetingelse for at den skal overleve. Den forplanter seg med rotskudd. Disse kan lett

deles og plantes rundt om kring. I begynnelsen ble det plantet ca. 10 meter breie belter med marehalm.

Staten tok over ansvaret for å passe sanddynene. For bøndene betydde det at de mistet mange mål med ”dyrkbare” jord, men de måtte bare akseptere det. Men det hender at de som passer på ikke alltid vet hva de gjør. Bernt selv hadde stoppet en plan om inngrep hvor de hadde planlagt å redusere toppene på sanddynene. Langs jærkysten har marehalm og furuskog vært det eneste middelet som har hatt skikkelig virkning. Forsøket på Sola stranden ved å grave ned juletrær var mislykket.

Som en del av strandforvaltningen var Bernt inne på tarehenting og brenning av dette til jod.

Kristian L. Byberg tok så over fortellingen om marehalm planting. Han skulle fortelle om hva de gjorde i Sola og særlig på Byberg stranden. Denne stranden var den første som ble beplantet og det startet 25.okt. 1876 og varte til 1883. Kristian hadde vært så heldig å komme over en protokoll skrevet av Vincent Stoltenberg Byberg (d.1905). Han skrev om hele arbeidet i detalj, som omfattet 650 dagsverk for menn pluss pike og gutt.

I området Byberg-Hellestø var det hele 1 600 mål med åpen sand. Hele $\frac{3}{4}$ av marka var ødelagt og folk ble syke av sanden. De hadde da lite kyr, lite gjødsel og lite korn så da marehalm planting startet stillte alle mann opp. På Byberg ble det ikke plantet skog.

På Sola og Rægestranden ble 1 277 mål beplantet, hvorav 1 133 på Sola.

Kristian avsluttet ved å si at han skulle i bursdag på kommende søndag til svigerdatteren til Vincent S. Byberg som ble 98 år.

Møte nr. 5

Tid: Torsdag 17.november, kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

„ Til Jæderen for å trille tåke” Historien om Opstad tvangsarbeidshus

Ståle Olsen tidligere direktør på Opstad

Det stod frykt og respekt av navnet for dem det var bygget for: omstreiferne, løsgjengerne, de husløse og arbeidsløse uteliggerne i landets byer. Å bli sendt til Jædder'n (Jæren) betydde flere år med hardt, utendørs arbeid med oppdyrking av de store viddene med lyngmark og stein. Stein i så store mengder at det oppleves som et tåkehav.

Anbringelsen var ikke ment som straff. Tvangsarbeid var i utgangspunktet en anerkjent metode for å gjenreise forkomne mennesker slik at de senere valgte å leve et velordnet liv. At det ikke alltid fungerte slik, er en annen sak.

Historien om Opstad tvangsarbeidshus har i seg alle aspekter ved norsk kriminalomsorgsideologi på 1900-tallet: renovasjon, menneskesyn, behandling, opplæring, arbeid og straff. Selv i fengselsarkitekturen kan ideologien spores. Dette er historien om et hus noe utenom det vanlige. Ståle Olsen tidligere direktør på Opstad har skrevet bok om dette og vil være kveldens foredragsholder.

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.5

Til stede: 30

Leder åpnet møtet med å si at han hadde fått en litt sein e-mail fra foredragsholder Ståle Olsen om at de som hadde ting fra Opstad skulle ta dem med. Ståle Olsen startet med å fortelle at han var så gammel at han husker at da han var liten hjemme i Sauda hadde de bare en TV-kanal og det var mye snø på TV'n. Spesielt var det en mann på TV som gjorde sterk inntrykk på ham fordi han var så sint. Han var bitter og sint på myndighetene som hadde sperret ham inne i et tvangsarbeidshus mange år av hans voksne liv, p.g.a. hans alkoholproblem. Hans navn var Hans Aleksander Hansen og tvangsarbeidshuset var Opstad.

Ståle Olsen startet på Opstad med en sommerjobb og ble fasinert av stedet og var der i 30 år. Dette er jo likestilt med maksimum langtdsstraff i fengsel. Han skrev i 2010 en historiebok om Opstad Tvangsarbeidshus. Tittelen på boken er, ”Til Jæderen for trille tåke”. Dette var et kjent begrep for Østlendinger som hadde vært innsatt på Opstad. Begrepet gjenspeilet det uendelige arbeidet med å rydde stein i all slags vær. Opstad Tvangsarbeidshus skiftet i 1970 navnet til Åna Kretsfengsel og i 2001 til Åna Fengsel.

Det hele startet med ”Lov om løsgjengeri og drukkenskap”: 31/5-1900. Den ble laget fordi politikerne i Kristiania synes det var for mye fyll i gatene og mente at hardt arbeid ville rette på dette.

Dette var den største og viktigste reformen innen kriminalomsorgen som noen gang var gjort. For å gjennomføre reformen var det enten å bygge nytt landsfengsel eller en annen anstalt et annet sted. Etter at det hadde blitt lett lenge fant de stedet som lå mellom Nærbø og Varhaug. Stedet ble kalt Opstad-feltet. Det var langt nok vekke fra hovedstaden til at de ikke skulle bli fristet til å flykte. Samtidig var det mye udyrka mark og mulig å jobbe ute nesten hele året. Det var infrastruktur med jernbane, og mulighet for kraftverk. Dette var et stort byggeprosjekt lang ute på landsbygda. Hovedmennene til å ordne eiendomsforhold og lignende var Rasmus Skjærpe og Ingebrigt Gausland. Ca. 4000 dekar fikk de kjøpt og Staten betalte 89 000 kr. for alt dette. Det var i alt 14 jordeiere som de kjøpte eiendom av. Gårdene i området bestod av mange dårlig vedlikeholdte småbruk, med mesteparten udyrka mark.

Byggestart var i 1910 og det stod ferdig 5 år senere, 17.april 1915.

Prinsippene for tvangsarbeid var:

- Bøtelagt 3 ganger for løsgjengeri og fyll i løpet av et år
- Straffen var å bli sendt til Opstad for arbeid med jord i friluft
- Tvangsarbeidet var ikke å se på som straff begått ved lovbrudd

Da det stod ferdig skulle 174 tvangsarbeidere overflyttes fra Kristiania i to grupper. De holdt til i Kristiania Tvangsarbeidshus, ”Mangelsgården”. Forflyttingen var ikke enkelt fordi at de måtte passe på at ingen flyktet. De reiste først med trikken, så med båten ”Hjelmeland” til Sandnes hvor de ankom kl. 04:30. De reiste så med tog til Nærbø stasjon og deretter de neste 4 km med fire lastebiler innlånt av DFU på Ålgård. Folk rundt undret seg den kvelden og andre kvelder på at det alltid var lys i vinduene, noe de selv ikke hadde.

Å få en slik stor institusjon her langt ut på landet ble en kulturkollisjon. Det var Opstad mot lokalmiljøet, statsansatte mot bønder, sikre inntekter mot landbrukskrisen i 1920-30 årene, riksmål mot landsmål, by mot landsbygd, egen flott skole mot liten nedslitt lokal skole etc.

Med innsatte og ansatte med familie var det ca. 400-450 personer på dette lille stedet. Ståle viste flere bilder fra stedet hvor de innsatte bodde og de ansatte bodde.

For de innsatte var dette livet helt nytt. De fleste kunne ikke noe håndverk, men hakke og spade lærte de fort. For ideen bak dette var at utearbeid virket heldig både på fysikk og moral. Tunge tanker trivdes ikke ute. Arbeidet var veldig tungt og mange store steiner ble tatt opp med steinbukk som hjelp. Men til selve gårdsdriften var de svært moderne med bl.a. traktor og maskinelt opptak av torv, noe naboen ikke hadde.

Men livet var knallhardt på Opstad. Ståle viste kopi av et ”sensurert” brev fra en av de innsatte som hadde skrevet hjem at han følte seg urettferdig straffet. Under arbeid ute på marka hadde han rettet seg opp for å strekke ut fordi han hadde vondt i siden. Dette var blitt sett og han ble dømt for ”dovenskap”. Presten leste gjennom alle brev som gikk ut fra Opstad og sensurerte dem. Brevet hans kom ikke gjennom sensuren. Han fikk for

”dovenskapen” 7 dager i straffecelle og 1 måneds tap av arbeidspenger og frokost. I tillegg fikk han 4 dager på vann og brød som straff for respektløs brevskrivning. De innsatte bodde på 8-mannsrom i egne celler som ble låst for natten. Ikke ulikt Amerikanske fengsler vi ser på film. Senere ble det litt bedre med 4-mannsrom. I dag er det enkeltrom.

For de som ikke var sterke nok til å arbeide ute var det innearbeid med å lage diverse figurer. Gynghehesten fra Opstad er et minne for mange. Ikke alt arbeid foregikk rundt Opstad, de innsatte ble også brukt til vegarbeid. Strekningene Ognå-Egersund og Varhaug-Kartevold er bygget av Opstad innsatte. Noen jobbet også som dreng på forskjellige gårder i prøveperioden etter soning.

De arbeidet også for tyskerne under krigen, rundt omkring på Jæren, for en veldig lav betaling. Fredsdagen 8.mai 1945 var for de ansatte på Opstad ingen lykke dag, men en sorgens dag. Direktøren på Opstad, Dagfinn Enodd, en NS-sympatisør, hadde begått selvmord og drept hele sin familie, kone og to barn.

Ståle viste også noen bilder av forskjellige ”kjente” innsatte. En hadde vært der hele 7 ganger, den siste gangen var han 67 år. Og det var Hans Aleksander Hansen som Ståle hadde sett på TV i Sauda. ”Rottenikken” var en annen innsatt som mange i salen kjente til.

Til slutt var det en del rundt Opstad’s kanskje mest kjente ansatte, nemlig Ragnvald Skjærpe. Eneste mann som hadde skriftlig bevis på at han var ”forrektige”. Han er også den eneste som har fått kjøpt jord tilbake fra Opstad gården.

Åna fengsel er fremdeles drevet som gårdsbruk, en ganske stor gård med 1300 mål oppdyrke mark. Framtiden for gårdsdriften var derimot Ståle Olsen ikke sikker på.

Møte nr. 6 **JULEMØTE I SOLA HISTORIELAG**

Tid: Torsdag 8.desember, kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

Julemøte med Bjørn Brakestad

Sognepresten i Sola, Bjørn Brakestad, er blitt en kjent og kjær person i Sola både i og utenfor menigheten. Han er en person med glimt i øyet og har alltid en replikk på lur. Han kommer denne kvelden for fortelle om sitt liv i presteyrket. Han har kalt innlegget sitt for: *Minner og opplevninger i min prestegjerning*

For å få en skikkelig gammel før-jul stemning vil vi også i år gjenskape basaren og ha utlodning. Så husk å ta med penger. Og det blir jo ikke jul uten at Erik L. Sande har tippelek. Så her gjelder det å skjerpe hjernen som på all julemøtene i historielaget

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.6

Til stede: 45

Leder åpnet dette Jule-møtet med å fortelle litt historie rundt dette med Julen. Jul eller Jol er et hedensk uttrykk for en fest som feiret at nå hadde solen snudd. I denne perioden er også Jesus fødseldag, noe som faktisk ble bestemt under et kirkemøte i Nikea i Frygia (i dag Iznik i Tyrkia) i år 323. I begynnelsen var det mer fokus på å feire St.Thomas etter apostelen Thomas. Senere på slutten av 1100-tallet gikk dette mer over på Erkebiskop Thomas Beckert som ble drept med et økseslag til hodet i katedralen i Cantebury. Han ble senere helgen. Erling Skjalgsson døde også på Thomasmessedag på en lignende måte.

Bjørn Brakestad fikk så ordet og sa at han hadde blitt bedt om å fortelle om sin prestegjerning, men han ville heller snakke om stort og smått som han hadde opplevd. Han hadde flere små fortellinger bl.a hvor det hendte en gang at en måtte avlyse messa i kirken fordi presten var syk. På lappen utenfor kirkedøra stod det "Gud er god, presten er bedre. En annen gang etter at messa var ferdig og det ble ringt 3 x 3 slag, så var det en som satt framme i kirken i rullestol som kom med den høylytte kommentaren.: "Dette var kjedelig, jeg skulle heller gått på pub". Bjørn fortalte også litt om slekta si. Om faren som også var prest fortalte han denne historien. Hver lørdag satt faren i badekaret og fisket. Folk fikk vite om dette. De mente at han burde sendes til psykiatrisk sjekk, men mora var ikke helt enig. Hun hadde denne kommentaren: "Det kunne jo være greit med litt fersk fisk og". Brakestad

fortalte at han begynte som prest i Larvik og flyttet så til Høle. I Østlandsposten stod det da at han da måtte dra vestover fordi faren var syk, basert på at noen tydeligvis trodde på historien over.

Det var mye vegbygging på Vestlandet på den tiden med Samferdselsministre fra regionen. Ofte var de svært ivrige etter å åpne disse vegene for ferdsel før den offisielle åpningen. En av dem var Vika-vegen. En av prestehistoriene var da en prest kommenterte at ei ung jente var gravid, men ikke gift. Hun svart: ”Det er som med Vika-vegen, jeg ble tatt i bruk før den offisielle åpningen”.

Faren til Bjørn var sokneprest i Hardanger. En gang han var ute å kjørte på morgenen oppdaget han en mann som lå i ei grøft. Han stoppet for å hjelpe ham og oppdaget at mannen ikke var helt edru. Da det ikke var ofte det kom bil i dette området valgte faren å kjøre mannen hjem. Men faren lurte også på hva han ville si til kona da han kom hjem i slik form på denne tida. Mannen svarte: ”Det som sant er at jeg har vært på tur med soknpresten”.

Bjørn selv hadde en spesiell opplevelse. En mann hadde bedt ham om å be for ham. Han kunne jo gjøre det sa Bjørn og oppdaget at det stod Åna Kretsfengsel på klærne. Han hadde rømt, noe han hadde gjort 17 ganger. Bjørn hadde da spurt ham hvorfor han rømte. Jo svarte han, jeg har nå delt celle i 4 måneder med 3 Bergensere og når han nå ble tatt ville han bli satt i isolat. Da fikk han fri fra de. Da Bjørn selv var en tur ute på Åna, sjekket han dette opp og det stemte.

En annen historie var denne mannen som etter gudstjenesten gikk rundt og bare sa: dårlig-elendig- det dårligste han hadde hørt osv. Bjørn spurte så kirketjeneren hvem dette var. Svaret han fikk var: ”Ikke bry deg om det, han sier bare det alle andre sier”.

Bjørn fortalte også om kirkebøkene de før i tiden måtte sirlig skrive i. Men hvis de skrev feil fikk de ikke lov å stryke ut, men måtte skrive kommentarer i marginen. Dette gjaldt en familie som hadde åtte barn og med et uhell hadde blitt oppført med et niende. Det stod da i marginen i kirkeboken: ” Det niende barn er utelukkende en glipp fra min side”.

Den samme mannen som hadde sagt at alt var så dårlig hadde etter gudstjenesten en Allehelgenssøndag kommentert: ”Når eg komme te himmelen ska eg og mor mi ta ein røyg”.

Brakestad fortalte så stolt at i Sola hadde de en av de mest populære kirkene å gifte seg i, nemlig i Ruinkyrkja. Kun Holmekollen kapell var mer populært.

Hele forsamlingen humret og lo over fortellingene og satte tydelig pris på dette.

Birger Lindanger fikk så ordet for å snakke litt om den nye bygdeboka som nå var kommet ut. Etter dette var det grøt, rød saft og pepperkake med kaffe.

Så var det basar med mange premier slik at mange fikk litt med seg hjem. Til slutt var resultatene av den berømte tippeleken som Erik L. Sande stod for.

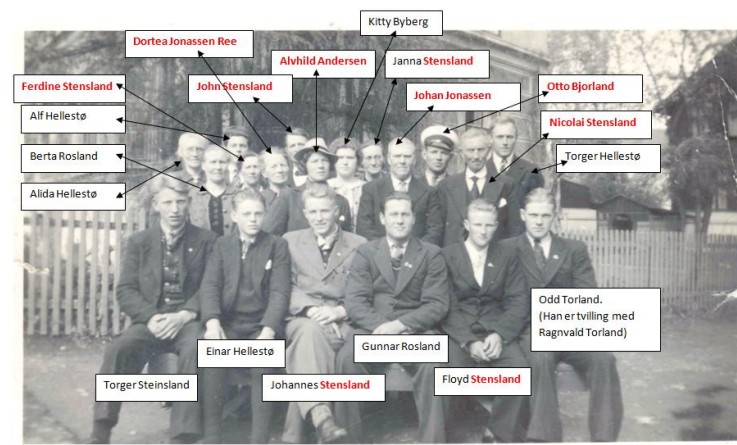
Vinnere var Kåre Myklebust med kone som fikk alle 12 rette, Ådne Mæland som fikk 11 og Jon Solheim og Bjørn Brakestad med 10 rette.

Møte nr. 7

Tid: Torsdag 19.januar, kl 19:00

Sted: Sola Sjukeheim

Jærbuer i krigsdrama

Historikeren **Jostein Berglyd**, født i Egersund i 1936, har gitt ut mange bøker og artikler om hendelser under 2.verdenskrig i Sør - Rogaland. Enkelte av hendelsene har han satt i et større perspektiv og derved vakt nasjonal og internasjonal interesse. Det gjelder særlig bøkene *Oprasjon Freshman*, (2005) og *Altmark - affæren i Jøssingfjorden februar 1940*, (2008).

Over tid har han også arbeidet mye med temaet om jærbuene som i 1940 planla å dra over Nordsjøen til Storbritannia. Dette ble oppdaget av Gestapo, og dermed fikk Rogaland en av de største tragediene under krigen. Den eneste blant de 15 dødsdømte som ikke var fra Hå og Time, var Karl Hellestø fra Sola.

Under arbeidets gang har Berglyd porsjonsvis publisert deler av stoffet i bokkapitler og aviser. Det endelige mål er at historien skal ende opp som helhet i bokform, aller helst i år, for nå i 2012 er det 70 år siden dramaet skjedde.

.

REFERAT MEDLEMSMØTE NR.7

Til stede: 47

Leder åpnet møtet med å ønske dagens foredragsholder Jostein Berglyd velkommen, som fikk anledningen til å presentere seg selv. Han var utdannet historiker og særlig historie relatert til andre verdenskrig. Han har skrevet i alt åtte bøker om forskjellige krigshistorier. De mest kjente er bøkene er: "Dramaet i Jøsenfjord" og "Operasjon Freshmann- jakten på Hitlers tungtvann". Historien han skulle fortelle denne kvelden var enda ikke kommet ut i bokform, men utgitt som flere store artikler i Jærbladet.

Foredraget hadde tittelen "Jærbuer i krigsdrama" og handlet om ungdommer som planla å rømme til England, men ble tatt. Alle utenom en fikk dødsstraff.

Jostein Berglyd var svært opptatt av korrekt kilde referanse fordi det ofte kan oppstå feil. Han hadde intervjuet personer som hadde nær kontakt med disse ungdommene, samt at han hadde fått tilgang på originale dokumenter.

Under krigen var det flere nordmenn som av ulike grunner ønsket å flykte fra landet. Folk som bodde på Sørvestlandet, benyttet seg mye av fluktruten over havet til Storbritannia.

Utferdstrangen var særlig sterk i september 1941. Denne måneden dro først jærskuta "M/S Rival" med 10 mann ut fra Obrestad havn via Egersund til Storbritannia. Tre dager senere gikk en 24 fots nordlandsbåt med 7 mann fra samme havn og med samme bestemmelsessted. 17. september stakk "M/B Drott" ut fra Hellvik. Det var 14 mann og en kvinne om bord.

I kjølvannet av disse vellykkede overfartene begynte flere jærbuer å planlegge nye englandsferder. Gårdbruker Karsten Vigre fra Nærbø var en av dem. Han tenkte å dra over til England med skøyta si "Jærbuen", en 32 fots åpen fiskebåt. Flere folk fra stavangerområdet skulle være med. Ryktene om englandsferden ble ytterligere forsterket da det ble kjent at Karstens bror, smed Arne Vigre, ville dra over havet. Sjåfør Torgeir Sikvaland og arbeider Andreas Steinsland, begge fra Time, skulle også være med. De to timebuene kunne bidra med maskingevær og ammunisjon, noe som kunne komme til nytte dersom de ble angrepet under overfarten. Båten til Karsten Vigre var for liten så en større ble anskaffet.

For å få til overfarten måtte de ha penger. Det ble kalt inn til møte om dette. På dette møtet sluttet alle, unntatt Erling Mæland, seg til et forslag fra Torgeir Sikvaland om at de skulle sette opp ei navneliste over alle deltakerne og notere ned den summen hver enkelt betalte inn.

Dette var Erling Mæland sterkt imot. Hans navn skulle ikke stå på den listen. Hjemme på garden hadde han radio, og fra London hadde han hørt at nordmenn ble advart mot å være godtroende og uforsiktlige. I alt var 19 menn i alderen 17-35 år involvert i opplegget. Men siden Erling Mæland nektet å stå på listen på Reimes kafé på Nærbø, så var den "offisielle" listen på 18 mann. Alle disse ble senere tatt av Gestapo. Dette var bare de som skulle reise, men flere andre var involvert så antallet ble på 25 mann. Disse tilleggspersonene hadde vært hjelpelige med planleggingen på en eller annen måte.

All aktiviteten på Jæren i forbindelse med skøytene, som hadde gått over havet i september, ble det snakket mye om, og folkesnakket nådde tyskerne. De skjønnte at noe foregikk på jærkysten. I denne situasjonen dukket tolken Clavitter fra den tyske sikkerhetstjenesten i Stavanger opp. Han hadde norsk mor og tysk far. Han var en av de tyske ungdommene som i 1930-årene hadde kommet til Norge for å få et bedre liv. Sammen med en annen tysker gjemte han seg i et naust på Obrestad. Fra dette skjulestedet fikk han høre folk snakke om den første båten som hadde kommet vel over til England, og hvem det var som opprinnelig hadde eid den. Dette førte også til at planleggingen av den nye overfarten ble oppdaget. Den 7. okt. 1941 ble Arne Vigre arrestert. Hjemme hos ham fant Gestapo, det tyske statspolitiet, i en bukselomme listen over deltakerne, som hadde tenkt å være med på den planlagte flukten. Dermed ble de 17 andre personene hentet inn 17. oktober. I ukene etter ble enda flere jærbuer tatt av det tyske statspolitiet.

Personer, som hadde hørt fluktplanene bli diskutert, uten å ha meldt fra om det, var etter tyskernes oppfatning medskyldige.

De arresterte ble satt inn i fengsel på Lagårdveien i Stavanger. Der fikk de i skjerpet forhør stifte bekjentskap med forhørsleder Arnold Hölscher, eksponenten for Gestapo i all dets grusomhet. Hölscher benyttet nemlig sin styrke til å helseslå arresterte motstandsfolk, men det var likevel mer enn hans brutale styrke som førte til opprullingen i saken om jærbuene som ville til England. Hölscher hadde nemlig lang erfaring som tidligere ansatt i kriminalpolitiet i Hamburg.

Jærbuene måtte gjennomgå harde forhør, og presset de arresterte ble utsatt for varte i tre uker. Deretter måtte de gjennom en ukes ventetid i fengselet før de puljevis ble sendt til Grini. Innen årets utgang var 39 jærbuer innesperret i denne fangeleiren.

Sigurd Sikveland ble imidlertid holdt lengre igjen i Stavanger. I tre måneder ble han utsatt for mye tortur, både legemlig og sjelelig. Gestapo i Stavanger tok det svært alvorlig at han hadde vært i besittelse av våpen og skarpe skudd som englandsfarerne skulle bruke. Da de sendte han til Grini 26. januar 1942, var det med avskjedsordene om at han fortjente dødsdom to ganger.

Rettssaken mot 25 av de 39 arresterte jærbuene begynte 4. mai 1942. De tiltalte som nå var stilt overfor SS-domstolen og skulle få sin dom der, kunne ikke regne med at juridiske vurderinger ville spille særlig rolle.

Allerede fem dager senere, 9. mai, ble det avsagt 17 dødsdommer over jærbuene som hadde avtalt å reise fra Norge til England. Den yngste deltaker som hadde vært med på å planlegge flukten, var Einar Valdeland. Han var 17 år, og på grunn av sin unge alder fikk han ikke dødsdom, men 10 års fengsel.

Kort tid etter dødsdommene utarbeidet de norske forsvarerne en juridisk uttalelse. Den slo fast at det var imot både tysk - og nasjonalsosialistisk strafferett å dømme forberedende handlinger. Følgelig var den lovanvendelsen retten hadde benyttet seg av feil. På dette grunnlag søkte forsvarerne om at de 17 dødsdommene ikke måtte bli utført.

To av de dømte, timebuen Bjørn Rosland og Bjarne Aarsland fra Vigrestad, ble benådet i siste øyeblikk på grunn av sin unge alder. De fikk dommene omgjort til livsvarig tukthus, som de skulle sone i Tyskland. Etter at dødsdommene var avsagt, reiste bortimot 30 pårørende til Oslo for å ta avskjed med sine kjære. Dette store frammøte mislikte Gestapo sterkt, og betraktet det som en demonstrasjon mot okkupasjonsmakten. De besøkende ble derfor avvist, og måtte reise hjem uten å møte de dødsdømte. Det ble fortalt at da dommen ble lest høyt, stod de høyreiste med stort mot, som helter.

De 25 satt samlet i et rom i fjerde etasje i hovedbygningen på Grini, både før og etter dødsdommene hadde falt. En av de 25 som ikke var blant de 18, Johan Rimestad, var innsperret sammen med de dødsdømte. Han fortalte at natta til 21. mai 1942 kom bødlene for å hente hans dødsdømte kamerater. Rimestad fortalte om den rolige og tapre måten de dødsdømte møtte sin skjebne på. Alle merker og kjennetegn ble fjernet fra klærne deres, alle ringene tatt, og om nødvendig klippet man dem fra fingrene. Deretter ble jærbuene kjørt i tyske lastebiler til Trandum og skutt.

Bjarne Aarsland var en av dem som ble hentet den forferdelige natten. De var blitt ført ned til leirens innskrivningskontor, og der hadde de måttet oppgi navn og fødselsår. Det var Untersturmführer Denzer og tolken Claffy som hadde ledelsen og administreringen av det som foregikk. Det var tydelig at ansvaret hisset dem fryktelig opp, for det var mye brøling og hektisk aktivitet.

De ble ført ut i lastebiler for å bli transportert til henrettelsesstedet i Trandumskogen.

Aarsland var plassert mellom to tyske soldater. Han registrerte at det rundt om i terrenget lå mange tyske soldater med geværer for å sikre området.

Rett før bilene skulle kjøre av sted, kom en høyere tysk offiser og ga ordre om at Aarsland skulle ut av bilen. Han ble ført inn i et rom, der han fikk vite at han hadde blitt benådet på grunn av sin unge alder. Dommen hadde blitt omgjort til livsvarig tukthus.

Da Aarsland fikk høre dette, brøt han sammen. Grensen for det kropp og sjel kunne tåle var i ferd med å bli passert. I den situasjon han nå var i ga tyskerne han to sigaretter. Et svakt tegn på medfølelse. Deretter ble han plassert i enecelle, inntil han igjen kom sammen med sine gjenlevende kamerater.

22. mai 1942 fortalte avisen Nationen at 17 norske statsborgere var dømt til døden. De hadde avtalt å reise fra Norge til England. Dødsdommene hadde blitt fullbyrdet for 15 av dem.

En av de som ble henrettet var Karl Hellestø fra Sola. Flere av hans familie var blandt dem som reiste til Oslo for å ta avskjed med de dømte, men måtte reise hjem uten å treffe dem. Karl ble bare 24 år gammel. Kristian L. Byberg fortalte mer om ham under ”fritt ord”. Karl var Kristians morbror. Han var nr. 7 i en søskenflokk på 11 og fordi faren døde så tidlig som i 1929, måtte de tidlig ut i arbeid. Karl var en modig gutt. Kristian fortalte om da Karl hadde skåret seg i en finger, da han var 5 år og måtte til doktoren i Sandnes. De fikk problemer med et hjul på vegen og plutselig forsvant Karl. Det viste seg at han hadde begynnt å gå hjemover alene. Karl lærte seg å spille fele og gikk på engelsk kurs på Dåsen.

Han reiste til Nærbø for å jobbe som dreng. Senere begynte han på trelasten på Nærbø, hvor han var da han hørte om planene om å reise til England.

Kristian hadde tatt vare på alle brevene han hadde sendt hjem da han satt på Grini. De hadde stor verdi for Kristian og han refererte fra dem med stor innlevelse. De fikk lov å sende enkle ting som sko, sokker, stoppegarn, bukseseler, nivea krem o.l., noe han satte stor pris på. Karl ble begravet på Ræge kapell 23/7-1945 og kisten var dekket av det Norske flagget.

VEDTEKTER

FOR

SOLA HISTORIELAG

Stiftet 2. oktober 1997

Vedtatt på årsmøtet den 15.januar 1998
Revidert på årsmøtet den 21.februar 2008 *

- § 1 Sola Historielag har til formål å fremme interessen for lokalhistorie og kulturvern og samle inn og ta vare på alt som har betydning for bevaring av og formidling om folks livsvilkår og næringsdrift i Sola gjennom tidene.
- § 2 Aktiviteter innenfor formålet kan være:
- egne aktiviteter: arrangere møter, kurser, ekskursjoner, registreringer, innsamling av muntlig, tradisjon, musikk, målføre, stedsnavn, fotografier og annet av historisk interesse
 - samarbeide med tilsvarende lag og organisasjoner: spesielle tiltak for vern av fornminner og kulturminner, utarbeidelse av skriftlige materialer, formidling overfor myndigheter, skoleverket og generelt overfor befolkningen
 - samarbeide med Sola kommunes kulturkontor: bistå som høringsinstans, bidra med innspill til planer, utføre definerte oppdrag i kommunen.
- § 3 Laget står tilsluttet Landslaget for lokalhistorie og Rogaland historie- og Ættesogelag.
- § 4 Medlemmer av laget er:
- Personlige medlemmer som betaler den årlige kontingent.
 - Æresmedlemmer etter § 9.
- Kontingenten fastsettes av årsmøtet.
Utmelding skal skje skriftlig.
Styret kan beslutte å slette et medlemskap når kontingenten ikke er betalt ved årets utløp.
- § 5 Laget ledes av et styre på inntil **7 medlemmer**. *
- Årsmøtet velger:
- leder for **2 år** *
 - nestleder, kasserer, sekretær og 4 styremedlemmer, alle for **2 år** *
 - 1 revisor for 2 år
 - valg nemnd på 3 medlemmer for 2 år
- Styret blir sammenkalt av lederen.
Styremedlemmene skal få innkalling minst 3 dager før møtet.
Styret er beslutningsdyktig når minst **4 medlemmer er til stede**. *
Styret kan utpeke nemnder til å utføre spesielle oppgaver.
- § 6 Regnskapet skal føres for hvert kalenderår og legges fram for årsmøtet til godkjenning i revidert stand.

§ 7 Årsmøtet holdes hvert år innen utgangen av februar. Det skal kunngjøres i lokalpressen med 14 dagers varsel.

Årsmøtet skal behandle:

- årsmelding
- revidert regnskap
- valg
- fastsettelse av kontingent
- innkomne forslag

Alle som møter personlig og som har betatt kontingenten for siste år, kan stemme. Saker som ønskes behandlet på årsmøtet, må være innkommet til styret senest 8 dager i forveien.

§ 8 Ekstraordinært årsmøte kan innkalles når styret bestemmer det, eller når 10 stemmeberettigede medlemmer krever det.
For innkalling og varsel gjelder de samme regler som for årsmøtet. Ekstraordinære årsmøter kan bare behandle saker som er annonsert i innkallingen.

§ 9 Årsmøtet velger Æresmedlemmer etter forslag fra styret

§ 10 Lovendringer kan foretas på årsmøte med 2/3 flertal

§ 11 Oppløsning av laget kan skje når 2 påfølgende årsmøter beslutter det med 2/3 flertall. Lagets arkiv, aktiva og midler går over til Sola kommunes kulturkontor

.